

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Українсько-угорський навчально-науковий інститут
Кафедра історії Угорщини та європейської інтеграції**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Українсько-угорського
навчально-наукового інституту

 Олександр ШПЕНИК
25 червня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Століття масового насильства: геноциди у компаративній перспективі»

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	А Освіта
Спеціальність	А4 Освіта
Предметна спеціальність (Спеціалізація)(за наявності)	А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)
Освітня програма	«Історія (мова вивчення фахових дисциплін – угорська)»
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	Угорська

Робоча програма навчальної дисципліни «**Століття масового насильства: геноциди у компаративній перспективі**» для здобувачів вищої освіти галузі знань *A Освіта* спеціальності *A4 Освіта* предметної спеціальності або спеціалізації (за наявності) *A4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)* освітньої програми «*Історія (мова викладання фахових дисциплін – угорська)*»

Розробники: Павлишин Л. В. к.і.н.,
доцент кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри Історії Угорщини та європейської інтеграції протокол № 11 від «20» червня 2025 р.

Завідувач кафедри доц. Зубанич Л. Л.

Схвалено науково-методичною комісією Українсько-угорського навчально-наукового інституту протокол № 5 від «24» червня 2025 р.

Голова науково-методичної комісії доц. Талабірчук О. Ю.

© Павлишин Л. В., 2025 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2025 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рікпідготовки:	
Загальна кількість годин – 120	4-й	5-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3	8-й	10-й
	Лекції:	
	40	12
	Практичні (семінарські):	
	20	6
Вид підсумкового контролю:залік	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: письмова та усна	Самостійна робота:	
	60	102

1. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вибіркової дисципліни є вивчення та розуміння етимологічного поняття геноциду крізь призму історичної науки. Дослідження історії геноциду й масових репресій проти цивільного населення дає можливість визначити основні контраверсії та історіографічні дискусії проблематики, інтерпретувати історію кількох кейсів масового насильства, геноцидів та етнічних чисток у двадцятому столітті з головним акцентом на історії Голокосту, розвинути у студентів здатність до усного та письмового критичного аналізу і синтезу першоджерел та вторинної літератури, структурувати наратив навколо проблематики соціальної історії геноциду, використовуючи методологічний підхід «історії знизу» (The History from the Bottom-Up Approach), що дасть змогу студентам сфокусуватися на досвіді жертв, призвідників та сторонніх спостерігачів геноцидів, аналізуючи першоджерела. Курс має на меті надати майбутнім педагогам-історикам достатній понятійний апарат та компетентності для викладання тематики геноцидів у середній школі.

Матеріали навчальної дисципліни подано в широкому історичному контексті, висвітлено передумови і наслідки політики геноциду урядів різних країн. Розглянуто дискусійні теоретичні проблеми, що стосуються методики вивчення явища геноциду, кваліфікації та оцінки злочинних дій, скерованих на масове винищення цивільного населення.

Завдання курсу:

- 1) систематизація знань та виокремлення проблемних питань геноцидів у світовій історії та історії України;
- 2) вивчення основних категорій у дослідженні наукової проблеми, роботи з першоджерелами;
- 3) формування у студентів навичок самостійного, наукового аналізу;
- 4) розуміння взаємозалежностей між історичними та політичними персоналіями і викликами історичної доби;
- 5) розгляд прикладів геноцидів різних народів, націй та етносів.
- 6) аналіз випадків масового винищення цивільного населення, які ще не визнані актами геноциду, однак мають виразні риси геноцидних дій.

Відповідно до освітньої програми, вивчення даної дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких **компетентностей**:

- 1) **Інтегральна компетентність:** здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- 2) **загальні:** здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня; здатність працювати у міжнародному контексті; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; цінування та повага різноманітності та мультикультурності; здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність діяти соціально відповідально та з усвідомленням громадянської позиції; здатність до комунікації та співпраці у складі колективу; здатність до використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій;
- 3) **спеціальні (фахові, предметні):** розуміти та вміти роз'яснити ключові терміни та концепти історії геноциду; орієнтуватися у основних історіографічних дискусіях у дисципліні; вміти інтерпретувати історію кількох кейсів масового насильства, геноцидів та етнічних чисток у двадцятому столітті з головним акцентом на історії Голокосту; здатність до усного та письмового критичного аналізу і синтезу першоджерел та вторинної літератури з історії геноцидів; отримати достатній понятійний апарат та компетентності для викладання тематики геноцидів у середній школі;

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Століття масового насильства: геноциди у компаративній перспективі» вивчається у восьмому семестрі першого (бакалаврського) рівня і передбачає вивчення наступних дисципліни у даній освітній програмі:

1. Історія та культура країн Західної Європи та Америки.
2. Історія та культура Західної Європи та Америки.
3. Історія та культура країн Західної Європи та Америки новітнього часу.
4. Історія України.
5. Історія та культура України нового часу
6. Історія та культура України новітнього часу
7. Історія та культура країн ЦСЄ доби нового часу
8. Історія та культура країн ЦСЄ новітнього часу
9. Історія та культура Азії та Африки нового часу

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програмививчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

ПРН-6 Вміти організувати та оцінювати дискусію з певного масиву навчального матеріалу з історії України та всесвітньої історії.

ПРН-7 Аналізувати наукові історичні праці, їх фактологічну та методологічну складові.

ПРН-9 Знати основні філософські категорії та поняття та аналізувати основні концептуальні підходи, що використовуються при періодизації вітчизняної та світової історії.

ПРН – 11 Вміння використовувати спеціальні історичні дисципліни при характеристиці історичних фактів.

ПРН – 12 Визначити значення політичних, економічних, культурних, духовних чинників в історичному процесі.

ПРН-13 Володіти навичками джерелознавчого аналізу.

ПРН-17 Ідентифікувати визначні історичні постаті в контексті історії України та світової історії.

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

усне опитування, письмові практичні роботи, написання реферату, підсумкові контрольні роботи.

Результати діяльності студентів оцінюються за 100-бальною системою за такими формами контролю: поточний — виступ на практичному занятті (до 5 балів), виконання презентації, домашніх індивідуальних занять (до 40 балів: кожне індивідуальне завдання оцінюється до 5 балів; тематичний (за модулем) контроль (тестування) — до 50 балів.

Підсумковий контроль — виставлення семестрової оцінки студентам, які опрацювали теоретичні теми і практично засвоїли їх.

За результатами поточного контролю та виконання домашніх індивідуальних завдань студенти, які отримали від 90 до 100, балів можуть бути звільнені від підсумкового контролю та отримати оцінку "відмінно", від 80 до 90 балів — "добре", від 70 до 80 балів — "задовільно".

Заплановано дві модульні контрольні, захист реферату, заслуховування доповіді, перегляд презентації студента.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: Поточний контроль – це оцінювання знань студента під час семінарських занять, самостійної роботи та активності студента на занятті.

Поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу дисципліни оцінюється за п'ятибальною шкалою. У кінці семестру виводиться середнє арифметичне усіх одержаних оцінок за відповіді та модуль. Одержаний результат переводиться у бали.

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- Виступ з основного питання.
- Усна наукова доповідь.
- Доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ.
- Участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
- Аналіз джерельної і монографічної літератури.
- Письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи тощо).

Результати поточного контролю заносяться до журналу обліку роботи академічної групи. Позитивна оцінка поточної успішності студента за відсутності пропущених і невідпрацьованих семінарських занять, позитивні оцінки за модульні роботи є підставою допуску до підсумкової форми контролю – іспиту.

Форма модульного контролю: Модульний контроль (МК) проводиться два рази за семестр, відповідно до графіка навчального процесу.

Контрольні заходи модульного контролю з навчальної дисципліни проводяться під час семінарських занять в академічній групі відповідно до розкладу занять.

Контрольні заходи модульного контролю проводяться у комбінованій формі: у вигляді тестування та письмових контрольних робіт. Вид контрольного заходу та методика урахування складових модульного контролю при визначенні оцінки за МК розробляється викладачам і затверджується кафедрою.

До контрольного заходу відповідного модульного контролю студент допускається незалежно від результатів поточного контролю. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити індивідуальні завдання, реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

Студент, який з поважної причини не зміг з'явитися на модульний контроль за дозволом декана може скласти пропущений модульний контроль з предмету.

Форма підсумкового семестрового контролю: студенти, які за результатами модульних контролів здобули з навчальної дисципліни не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, які атестовані з оцінкою «незадовільно» зобов'язані скласти семестрові екзамени. Семестрові екзамени можуть також скласти студенти, які бажають покращити оцінку, отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на екзаменах здійснюється у 100-бальній шкалі.

**Розподіл балів, які отримують здобувачі за поточний та модульний контроль
(Змістовий модуль 1.)**

Поточнооцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	50	100
10	5	10	10	5	10		

(Змістовий модуль 2.)

Поточнооцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T7	T8	T9	T10	T11	50	100
10	10	10	10	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	6	30	4	20
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	1	5	1	5
Презентація, реферат, есе	1	15	1	25
Модульна контрольна робота		50		50
Разом	10	100	10	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Оцінка відмінно (А) виставляється, коли студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (В) виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (С) виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка задовільно (D) виставляється, коли студент розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок, за рахунок недостатнього розуміння програмного матеріалу.

Оцінка задовільно (Е) виставляється, коли студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у студента.

Оцінка незадовільно (FX) виставляється студенту, який не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.

Оцінка незадовільно (F) виставляється студенту, який не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий студент не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні. За результатами контролю знань студентів, дозволяється виставлення екзаменаційної оцінки (без підсумкового іспиту) – «відмінно», «добре», та «задовільно». Студент має право підвищити оцінку, складаючи іспит.

Критерії оцінювання підсумкового контролю

Програмою передбачено іспит, як підсумковий семестровий контроль даної навчальної дисципліни. Підсумковий семестровий контроль здійснюється за результатами модульного

контролю та усної відповіді на питання, що входять до екзаменаційних білетів. Оцінка виставляється за 100-бальною шкалою, яка переводиться у національну шкалу та шкалу ЄКТС.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	F _x	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

Тема 1. Етимологія, правове визначення та сутність явища геноцид

1. Геноцид в історичній перспективі.
2. Теоретичні дослідження геноциду.
3. Відповідальність за злочини геноциду та покарання винних.

Тема 2. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні

1. Українське село в планах більшовицького режиму.
2. Плани хлібозаготівель в Україні 1930–1931 рр. та їх виконання.
3. Урядова політика щодо українського села навесні-восени 1932 року.
4. Поведінка українських селян під час голоду і стратегії виживання.
5. Опір українських селян.
6. Демографічні й соціальні втрати України внаслідок голоду 1932–1933 років.
7. Світова реакція на голод 1932–1933 рр. в Україні.
8. Дослідження історії Голодомору.
9. Дискусії про визнання Голодомору актом геноциду та вшанування пам'яті жертв.

Тема 3. Геноцид вірмен в Османській імперії

1. Вірменське питання наприкінці XIX – на початку XX сторіччя
2. Посилення антивірменських настроїв у Туреччині на початку Першої світової війни.
3. Переселення вірмен та їх масова екстермінація.
4. Опір вірменського населення.
5. Демографічні та культурні втрати вірменського народу.
6. Міжнародна реакція на геноцид вірмен.
7. Дослідження масової екстермінації вірмен та дискусії про її характер.

Тема 4. Голокост (Шоа)

1. Антисемітизм у Західній Європі наприкінці XIX – на початку XX сторічч.
2. Нацистська ідеологія та переслідування німецьких євреїв у 1933–1941 рр.
3. Спроби «територіального розв'язання єврейського питання».
4. Винищення євреїв на території СРСР на початковому етапі німецько-радянської війни.
5. Переселення євреїв на Схід і початок масової екстермінації.
6. Депортації європейських євреїв до нацистських концтаборів і політика Третього Рейху щодо євреїв у 1944–1945 роках.
7. Єврейський Рух Опору й допомога євреям.
8. Вивчення Голокосту й суспільна рецепція пам'яті про нього.

Тема 5. Геноцид циган

1. Розселення та статус циган у Європі.
2. Расові дослідження циган у нацистській Німеччині.
3. Переслідування циган та їх масова екстермінація.
4. Вивчення історії геноциду циган і вшанування пам'яті жертв.

Тема 6. Примусові переселення народів СРСР під час Другої світової війни

1. Примусові переселення народів у політиці комуністичного режиму СРСР 1930-х років.
2. Депортація німців.
3. Депортації народів Кавказу.
4. Депортація калмиків.
5. Депортація кримських татар та інших народів Криму.
6. Відновлення прав депортованих народів.

Тема 7. Військові злочини під час Другої світової війни та в перші повоєнні роки

1. Генеральний план «Ост».
2. Окупаційна політика нацистів у Польщі.
3. Масова екстермінація цивільного населення в Югославії.
4. Військові злочини нацистів на окупованих територіях СРСР.
5. Бомбардування цивільного населення.
6. Військові злочини Червоної армії.
7. Переслідування та депортації німецького населення у країнах Центрально-Східної Європи 1945–1947 років.
8. Дискусії про характер військових злочинів часів Другої світової війни та відповідальність сторін.

Модуль 2.

Тема 8. Соціальні експерименти червоних кхмерів та геноцид 1975-1978 рр. у Камбоджі.

1. Соціальні експерименти червоних кхмерів.
2. Політика масових репресій.
3. Проблема покарання винуватців геноциду.
4. Демографічні та соціальні втрати Камбоджі.
5. Вивчення геноциду в Камбоджі.

Тема 9. Національна ворожнеча та «етнічні чищення» 1992-1999 рр. на Балканах

1. Особливості міжнаціонального протистояння в Боснії та Герцеговині.
2. Міжнаціональний конфлікт та громадянська війна 1992–1995 рр. у Боснії.
3. Албансько-сербський конфлікт у Косово.
4. Переслідування військових злочинців часів війни в Боснії та Косівської кризи.
5. Війни на території колишньої Югославії в історіографії та мистецькій рецепції.

Тема 10. Геноцид у Руанді

1. Міжетнічний конфлікт у Руанді та геноцид 1994 року.
2. Міжнародна реакція на геноцид у Руанді.

3. Дослідження геноциду в Руанді та його рецепція у мистецтві.

Тема 11. Питання Геноцидів у площині міжнародного права

1. Набуття чинності Конвенції про геноцид.
2. Рада Безпеки ООН про геноцид.
3. Міжнародне розслідування геноциду за участю спеціальних трибуналів.
4. Нюрнберзький трибунал (1945—1946).
5. Міжнародний кримінальний трибунал щодо Югославії (з 1993 р. по теперішній час).
6. Міжнародний кримінальний трибунал у Руанді (з 1994 р. по теперішній час).
7. Надзвичайні палати в судах Камбоджі (з 2003 р. по теперішній час)

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання (денна, заочна)					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
1-й семестр						
Модуль 1.						
Тема 1. Етимологія, правове визначення та сутність явища геноцид	6	4	2			
Тема 2. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні	6	4	2			
Тема 3. Геноцид вірмен в Османській імперії	4	2	2			
Тема 4. Голокост	6	4	2			
Тема 5. Геноцид ромів	6	4	2			
Тема 6. Примусові переселення народів СРСР під час Другої світової війни	6	4	2			
Разом за модуль	34	22	12			
Модуль 2.						
Тема 7. Військові злочини під час Другої світової війни та у перші повоєнні роки	6	4	2			
Тема 8. Соціальні експерименти червоних кхмерів та геноцид 1975-1978 рр. у Камбоджі.	6	4	2			
Тема 9. Національна ворожнеча та «етнічні чищення» 1992-1999 рр. на Балканах	6	4	2			
Тема 10. Геноцид у Руанді	2	2				
Тема 11. Питання Геноцидів у площині міжнародного права	6	4	2			
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	26	18	8			

Разом за семестр	60	40	20			

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Проблематика явища Геноцид в історичній перспективі.	2	
2	Демографічні й соціальні втрати України внаслідок голоду 1932–1933 років.	2	
3	Переселення вірмен та їх масова екстермінація. Опір вірменського населення. Демографічні та культурні втрати вірменського народу.	2	
4	Міжнародна реакція на геноцид вірмен.	2	
5	Нацистська ідеологія та переслідування німецьких євреїв у 1933–1941 рр.	2	
6	Вивчення історії геноциду циган і вшанування пам'яті жертв.	2	
7	Примусові переселення народів у політиці комуністичного режиму СРСР 1930-х років.	2	
8	Військові злочини під час Другої світової війни та в перші повоєнні роки	2	
9	Соціальні експерименти червоних кхмерів та геноцид 1975-1978 рр. у Камбоджі.	2	
10	Національна ворожнеча та «етнічні чищення» 1992-1999 рр. на Балканах	2	
Разом		20	

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Урядова політика щодо українського села навесні-восени 1932 року.	6	10
2	Світова реакція на голод 1932–1933 рр. в Україні.	6	10
3	Вірменське питання наприкінці XIX – на початку XX сторіч	6	10
4	Посилення антивірменських настроїв у Туреччині на початку Першої світової війни.	6	10
5	Антисемітизм у Західній Європі наприкінці XIX – на початку XX сторіч.	6	10
6	Розселення та статус циган у Європі.	6	10
7	Примусові переселення народів у політиці комуністичного режиму СРСР 1930-х років.	6	12
8	Військові злочини Червоної армії.	6	10

9	Переслідування та депортації німецького населення у країнах Центрально-Східної Європи 1945–1947 років.	6	10
10	Соціальні експерименти червоних кхмерів.	6	10
	Разом	60	102

Самостійна робота студента під час вивчення курсу здійснюється за напрямками:

- організаційно-методична робота в бібліотеці;
- опрацювання джерел, підручників і навчальних посібників, монографій, енциклопедій та словників;

- конспектування літератури згідно з тематичним планом лекцій;
- опрацювання лекційного матеріалу;
- реферування наукових статей та інших друкованих джерел;
- написання рефератів, творчих і дослідницьких робіт;
- перегляд і рецензування художніх і документальних фільмів;
- підготовка виступів на семінарах, конференціях, участь в ділових іграх тощо;
- підготовка до іспиту з навчального курсу.

Частина самостійної роботи студентів з курсу здійснюється у вигляді опрацювання матеріалу з метою написання реферату (есе) на запропоновану проблематику. Форма контролю: прилюдний захист реферату.

Орієнтовний перелік тем:

№ з/п	Назва теми	Форма опитування
1	Дискусії про визнання Голодомору актом геноциду та вшанування пам'яті жертв.	Реферат
2	Дослідження масової екстермінації вірмен та дискусії про її характер.	
3.	Вивчення Голокосту й суспільна рецепція пам'яті про нього.	
4.	Вивчення історії геноциду циган і вшанування пам'яті жертв.	
5	Дискусії про характер військових злочинів часів Другої світової війни та відповідальність сторін.	

Вимоги до написання реферату:

Підготовка реферату з одного питання програми (за вибором студента) є самостійною домашньою роботою. Критерієм оцінки реферату є такі параметри: виразно сформульована проблема; обґрунтування її актуальності; короткий огляд літературних джерел, поглядів різних (кількох) авторів на суть проблеми; логічна послідовність і аргументованість викладу змісту; наявність власної (авторської) позиції; пов'язаність змісту реферату з сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку й посилань на джерела. Не зараховуються ті реферати, які є плагіатом чи передруком текстів із підручників або Інтернету.

У процесі підготовки рефератів студенти отримують практичні навички самостійної роботи з літературою, архівними і музейними фондами, уміння робити висновки й узагальнення різних точок зору на події та явища, висловлювати свої погляди на існуючі проблеми.

При підготовці реферату необхідно виділити декілька етапів:

- вибір теми та пошук необхідної літератури;
- вивчення зібраних матеріалів;
- написання реферату;
- його захист впродовж 6–7 хвилин.

6.5. Перелік питань для підсумкового контролю

1. Етимологія, правове визначення та сутність явища геноцид

2. Геноцид в історичній перспективі. Теоретичні дослідження геноциду
3. Відповідальність за злочини геноциду та покарання винних
4. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні
5. Українське село в планах більшовицького режиму
6. Плани хлібозаготівель в Україні 1930–1931 рр. та їх виконання
7. Урядова політика щодо українського села навесні-восени 1932 року
8. Поведінка українських селян під час голоду і стратегії виживання
9. Світова реакція на голод 1932–1933 рр. в Україні
10. Демографічні й соціальні втрати України внаслідок голоду 1932–1933 років
11. Дослідження історії Голодомору
12. Дискусії про визнання Голодомору актом геноциду та вшанування пам'яті жертв
13. Вірменське питання наприкінці XIX – на початку XX сторіч
14. Посилення антивірменських настроїв у Туреччині на початку Першої світової війни
15. Переселення вірмен та їх масова екстермінація
16. Опір вірменського населення
17. Демографічні та культурні втрати вірменського народу
18. Міжнародна реакція на геноцид вірмен
19. Дослідження масової екстермінації вірмен та дискусії про її характер
20. Антисемітизм у Західній Європі наприкінці XIX – на початку XX сторіч
21. Нацистська ідеологія та переслідування німецьких євреїв у 1933–1941 рр.
22. Спроби «територіального розв'язання єврейського питання»
23. Винищення євреїв на території СРСР на початковому етапі німецько-радянської війни
24. Переселення євреїв на Схід і початок масової екстермінації
25. Депортації європейських євреїв до нацистських концтаборів і політика Третього Райху щодо євреїв у 1944–1945 роках
26. Єврейський Рух Опору й допомога євреям
27. Вивчення Голокосту й суспільна рецепція пам'яті про нього
28. Розселення та статус циган у Європі
29. Расові дослідження циган у нацистській Німеччині
30. Переслідування циган та їх масова екстермінація
31. Вивчення історії геноциду циган і вшанування пам'яті жертв
32. Примусові переселення народів у політиці комуністичного режиму СРСР 1930-х років
33. Депортація німців Депортації народів Кавказу
34. Депортація кримських татар та інших народів Криму
35. Відновлення прав депортованих народів СРСР
36. Окупаційна політика нацистів у Польщі під час Другої світової війни та в перші повоєнні роки
37. Масова екстермінація цивільного населення в Югославії
38. Військові злочини нацистів на окупованих територіях СРСР
39. Військові злочини Червоної армії
40. Переслідування та депортації німецького населення у країнах Центрально-Східної Європи 1945–1947 років
41. Дискусії про характер військових злочинів часів Другої світової війни та відповідальність сторін
42. Соціальні експерименти червоних кхмерів та геноцид 1975-1978 рр. у Камбоджі.
43. Демографічні та соціальні втрати Камбоджі
44. Вивчення геноциду в Камбоджі
45. Особливості міжнаціонального протистояння в Боснії та Герцеговині
46. Албансько-сербський конфлікт у Косово
47. Переслідування військових злочинців часів війни в Боснії та Косівської кризи
48. Війни на території колишньої Югославії в історіографії та мистецькій рецепції
49. Міжетнічний конфлікт у Руанді та геноцид 1994 року
50. Міжнародна реакція на геноцид у Руанді

51. Дослідження геноциду в Руанді та його рецепція у мистецтві
52. Набуття чинності Конвенції про геноцид
53. Рада Безпеки ООН про геноцид
54. Міжнародне розслідування геноциду за участю спеціальних трибуналів
55. Нюрнберзький трибунал (1945—1946)
56. Міжнародний кримінальний трибунал щодо Югославії (з 1993 по теперішній час)
57. Міжнародний кримінальний трибунал у Руанді (з 1994 по теперішній час)
58. Надзвичайні палати в судах Камбоджі (2003-)

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Вивчення курсу потребує спеціального матеріально-технічного та/або інформаційного забезпечення: проєктор для перегляду презентацій у форматі MS PowerPoint, використання комп'ютерів, історичних та контурних карт, унаочнень.

У разі дистанційного навчання – інтернет (ZOOM, MOODLE).

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова

1. ВендіЛауер. Нацистський колоніалізм і Україна URL: <http://www.holocaust.kiev.ua/Files/naykVid/Chapter%201.pdf>
2. Георгій Касьянов. Історична політика і пам'ять про Голокост. «Нова Європа» та Україна. Український центр вивчення історії Голокосту. Київ, 2018. С. 86-105. URL: http://www.holocaust.kiev.ua/Files/naykVid/tezu_2018.pdf
3. Джонс А. Геноцид. Вступ до глобальної історії. К.: Дух і Літера, 2020
4. Касьянов Г. Розрита могила: Голод 1932—1933 років у політиці, пам'яті та історії (1980-ті—2000-ні). Харків: Фоліо, 2018. 298 с.
5. Козицький Андрій. Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у ХХ столітті (причини, особливості, наслідки). Посібник для студентів вишів рекомендований МОН, молоді та спорту України. Львів, «Літопис», 2012.
6. Тімоті Снайдер. Криваві землі. Європа між Гітлером і Сталіним. Локальна історія, 2025. 688 с.
7. Худіш, П. М. Гетоїзація та Голокост на Закарпатті у свідченнях жертв і очевидців (за матеріалами обласної Надзвичайної комісії). *Науковий вісник Ужгородського університету*: серія: Історія. Ужгород : Говерла, 2020. Вип. 1 (42). С. 90-101.
8. Bozsay Zoltán: Népi rtások a XX. században; Scolar, Budapest, 2019.
9. Laurence Rees: A holokauszt. A gyűlölet gyökereitől a Harmadik Birodalom összeomlásáig; ford. Kisantal Tamás; Libri, Budapest, 2022.
10. Philippe Sands: Kelet-nyugati utca. A népi rtás és az emberiesség elleni büntett fogalmának eredetéről; ford. Farkas Krisztina; Park, Budapest, 2020.

Допоміжна

11. A XX. századi népi rtások Európában és a keresztény-zsidó együttélés színtereima. Konferenciakötet. Szeged, Hódmezővásárhely, 2015. február 20-22.; Gerhardus, Szeged, 2015
12. Aly, Götz: Hitler népi állama. Rablás, faji háború és nemzeti szocializmus (ford. Teller Katalin), Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2005.
13. Black, Edwin: Az IBM és a holokauszt, Budapest, Athenaeum 2000 Könyvkiadó, 2002.
14. Jared Diamond: Összeomlás. Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez. Második kiadás.

- Typotex, Budapest, 2009. Fordította: VassyZoltán.
15. Lebor, Adam: Alvó számlák – Hogyan húzott hasznot Svájc a náci népiirtásból?, Bp., Bastei Budapest Kft., 2000
  16. Nemzetiségi sorsok Köztes-Európában. A népiirtás anatómiája a vészkorszakban; szerk. Biernacki Karol, Rotár Krisztina; Lengyel-Magyar Kulturális Egyesület–Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára–Szegedi Tudományegyetem; Szeged, 2015
  17. Niall Ferguson: A világháborúja. A gyűlölet évszázadának története; ford. GebulaJudit; 2. jav. kiad.; Scholar, Budapest, 2012
  18. Robert Conquest. The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-Famine. NewYork: Oxford UniversityPress, 1986. 412 p
  19. Szita, Szabolcs. Együttélés, üldöztetés, holokauszt. Budapest: KoronaKiadó, 2001.
  20. Timothy Snyder: Véres övezet. Európa Hitler és Sztálin szorításában; ford. Szántó Judit; Park, Budapest, 2012
  21. Балабан Б., Гайчук Т. Карпатська Україна та єврейське питання (1938-1939 pp.) URL: http://uamoderna.com/images/archiv/24/24_Balaban-Haiduk.pdf
  22. Винокурова Ф. Голокост від куль, від голоду та хвороб: доля євреїв на території Трансїстрії 1941–1942 pp. URL: http://tkuma.dp.ua/images/public_download/2017_holocaust_studies_9_for_inet.pdf
  23. Голод-геноцид 1932—1933 років в Україні як чинник трансформації культурно-історичного феномена українства. *Українознавчий альманах*. 2010. Вип. 2. С. 304—310.
  24. «Голокост від куль». Як нищили євреїв і ромів за часів німецької окупації. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2761322-golokost-vid-kul-ak-nisili-evreiv-i-romiv-za-casiv-nimeckoi-okupacii.html>
  25. Гон М. Геноциди першої половини ХХ століття: порівняльний аналіз. Навчальний посібник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 180 с.
  26. Гончар Б. М., Гнатівський М. М.. Геноцид. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.: Л. В. Губерський К: Знання України, 2004 Т.1. 760с.
  27. Гудзь В. Помилка влади чи геноцид: визначення характеру голоду 1932—1933 pp. в УРСР у сучасній історіографії. *Українознавчий альманах*. 2010. Вип. 2. С. 301—303.
  28. Давлетов О. Підготовка «покоління вовків»: вишкіл майбутніх виконавців Голокосту (Нариси молодіжної політики НСДАП у 1922—1939 р.). Дніпропетровськ: Інститут «Ткума», 2015. 280 с.
  29. Джеймс Мейс про український геноцид 1933 року і його наслідки для сучасного суспільства. *Українознавчий альманах*. 2013. Вип. 11. С. 24-27.
  30. Дітер Поль. Німецька окупація України 1941-1944 pp. в контексті подій Другої світової війни. *Historians*. 19.07.2015
URL:<https://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1547-diter-pol-nimetska-okupatsiia-ukrainy-1941-1944-u-konteksti-podii-druhoi-svitovoi-viiny>
  31. Дмитро Білий. Малиновий Клин. Нариси з історії українців Кубані. Київ: Товариство «Україна», 1994, 120 с.
  32. Довідник про табори, тюрми та гетто на окупованій території України (1941—1944) / Упоряд. М. Г. Дубик. К., 2000. 320 с.
  33. Злочин / Упорядник Петро Кардаш. Мельбурн. «Фортуна», 2003. 555 с.
  34. Іван Дерейко. Місцеві підрозділи німецької армії та поліції як інструмент здійснення окупаційної політики: антропологічний вимір. URL: <http://www.holocaust.kiev.ua/Files/naykVid/Dereiko.pdf>
  35. Кіндратенко А. М. Організатори геноциду українців у 1918—1936 pp. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. 2008. № 822, вип. 10. С. 15-22.
  36. Микола Жулинський. Високий світоч Віри. Голодомор в Україні та роман Василя Барки "Жовтий князь .К.: ВАТ "Видавництво «Київська правда», 2003. С.320.
  37. Роберт Конквест. Жива скорботи: радянська колективізація і голодомор / пер. з англ. Н.

- Волошинович, З. Корабліної, В. Новак. Луцьк: Терен, 2007. 454 с.
38. Сара Грандке. Стратегії виживання ромів під час націонал-соціалістичних переслідувань у дистрикті «Галичина» у 1941–1944 рр. URL: http://romagenocide.com.ua/data/files/news/Rom_Gen_Conf_SM.pdf
  39. Сергійчук В. До питання про витоки геноциду українства в 1932—1933 роках. *Народна творчість та етнологія*. 2016. № 1. С. 11-18.
  40. Тяглий Михайло. Ставлення місцевого населення в окупованій Україні до переслідуваних ромів (1941–1944) URL: http://romagenocide.com.ua/data/files/Tyaglyu_2016_Local_Atts.pdf
  41. Усач А. Місцеві колаборанти та Голокост в Україні: перспективи і виклики дослідження. URL: http://www.holocaust.kiev.ua/Files/naykVid/tezu_2018.pdf
  42. Щупак І. Я. Уроки Голокосту в українській історичній науці та освіті: від нарративу до осмислення й постановки суспільного питання про покаяння (до 75-ї річниці трагедії Бабиного Яру) (закінчення). *Український історичний журнал*. - 2016. № 5. С. 176.
  43. Щупак Ігор. Українські рятівники євреїв під час Голокосту: питання історіографії. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2017. Вип. 27. С. 240
  44. Ярослав Грицак. Українці в анти єврейських акціях у роки Другої світової війни. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n8texts/hrycak.htm>

Інформаційні ресурси мережі Інтернет

1) Інтернет-ресурси

1. <https://tkuma.dp.ua/ua/>
2. resource.history.org.ua
3. <https://www.holocaust.kiev.ua/>
4. <https://uajs.org.ua/index.php/uk>
5. <http://www.historians.in.ua/index.php/en/novi-knizhki/2799-novi-vidannya-ukrajinskogo-tsentru-vivchennya-istoriji-golokostu-utsvig>
6. <https://babyniar.org.ua/holocaust-research-institute>
7. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/hu/article/introduction-to-the-holocaust>

2) Бібліотека УУННІ; Наукова бібліотека УжНУ; Закарпатська обласна наукова універсальна бібліотека; віртуальне навчальне середовище Moodle <https://moodle.uzhnu.edu.ua/>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами(Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)